

УДК 811.134.2'255.4

КОМПАРАТИВНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ІСПАНОМОВНИХ КРАЇН У ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТІ

Восхевич А.І.

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

У статті А.І. Восхевич «Компаративні фразеологізми іспаномовних країн у перекладацькому аспекті» досліджуються способи утворення компаративних фразеологізмів у сучасній іспанській мові, а також лексико-стилістичні особливості їх перекладу, надається перелік лінгвістів з іспаномовних країн, а також українських та російських дослідників цього лінгвістичного явища. Автор вказує на труднощі, які виникають при перекладі компаративних фразеологізмів: невиразність походження компаративних фразеологізмів, в деяких випадках відсутність мотивації та причин виникнення сталих виразів. У статті йдеться про відсутність єдності у плані термінології між лінгвістами, які вивчають ці явища і про використання фразеологічних одиниць в розмовному стилі, який подається у статті з точки зору компаративної фразеології, беручи до уваги різні критерії розподілу; детально розглядаються стилі мови, в яких використовуються компаративні вирази. В цій роботі дається тлумачення терміну «паніспанський» щодо компаративних фразеологізмів. У статті охоплена проблема будови компаративних фразеологізмів за їх структурою; вказуються джерела фразеологічних порівнянь, а також надається велика кількість прикладів, які широко вживаються у сучасній мові Іспанії та країн Латинської Америки. В цьому дослідженні розкривається тема розгалуження порівняльних фразеологізмів на вербальні та ад'єктивальні з точки зору граматичних категорій, детально розглядаються елементи, за допомогою яких відбувається будова компаративних фразеологізмів, вказуються випадки відсутності одного з порівняльних компонентів. З метою допомоги у перекладацькій діяльності надаються способи та варіанти перекладу компаративних фразеологізмів, а також велика кількість прикладів перекладу й пошуку еквівалентів в українській та російській мовах.

Ключові слова: фразеологізм, порівняння, ідіома, елемент, зворот, мотивація, еквівалент, переклад.

Постановка проблеми: дослідження лексико-стилістичних способів і особливостей перекладу компаративних фразеологізмів, беручи до уваги їх утворення у сучасній іспанській мові, історичні умови їх виникнення, граматичну структуру їх будови.

Останні дослідження і публікації. В статтях іспанських дослідників Кармен Наварро, Педро Альвареса де Мірандо, Хосе Мільона та інших окремо постають стійкі порівняльні звороти, які називаються компаративними фразеологічними одиницями. Ідіоми часто включають слова, невідомі та незрозумілі сучасним носіям, так вважають ці автори [2, с. 15–17]. В області фразеології, яка є частиною лексикології, іноді буває легко знайти мотивацію, яка створила той чи інший вислів, якщо вона тісно пов'язана з реальністю, що є необхідним для якісного перекладу. Інколи це не так легко зробити, тому що походження і мотивація фразеологізма спирається на народний менталітет, або на анекдотичні випадки, пов'язані з історичними подіями чи географічними назвами, походження яких ховається у темряві народних висловів. Цього роду словосполучення найбільш рясно відображені особливо в іспанській мові і складають окрему групу у фразеології. Причиною їх виникнення є схожість двох або більше явищ. Це один з найвиразніших та найпрекрасніших засобів, щоб лінгвістично натякнути на ту чи іншу характерну рису або якість предмета чи людини, яка виникає у свідомості співрозмовника (письменника) під впливом його власної фантазії [5, с. 14–16].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Фразеологічні порівняння або ідіоми – це максимально лексиколізовані звороти мови, які здебільшого не мають ніякого зв'язку із значенням їх членів. Переклад таких зворотів

часто викликає величезну кількість труднощів, пов'язаних з незнанням перекладачем історичних умов їх виникнення, а також соціо-культурної сфери їх використання. Автор вивчає явища використання фразеологічних одиниць в розмовному стилі, який подається у статті з точки зору компаративної фразеології. У статті охоплена проблема будови компаративних фразеологізмів за їх структурою; вказуються джерела фразеологічних порівнянь, а також надається велика кількість прикладів, які широко вживаються у сучасній мові Іспанії та країн Латинської Америки.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є варіанти перекладу усталених фразеологічних порівнянь вживаних у сучасній іспанській мові, беручи до уваги розподіл компаративної фразеології у залежності від соціальних груп та діахронічний розподіл, а також граматичну структуру фразеологічних порівнянь.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вертикальна стратифікація іспанських сучасних фразеологізмів, запропонована Руїсом Гурільо, дає їм ще одне тлумачення, називаючи їх діастратичними різновидами [3, с. 171]. Але він вказує на те, що серед мовознавців не існує єдності в плані термінології, тобто одні і ті ж явища мають різні назви у різних авторів. Так, дослідник Дубський дає їм назву «функціональні стилі», Містрік називає їх просто «стилями», Ласаро Каррертер – «спеціальними мовами», Абад Непот – «зворотами». В даній статті звернемо увагу на розмовний стиль, оскільки саме цей стиль пропонує дослідникові широке коло зворотів мовлення, які рясніють елементами народного гумору, експресією, жвавістю, в якому існує той самий непомітний кордон між вже закріпленим значенням і новим, який тільки народжується. Крім того, цей стиль характеризується високим

ступенем вживання. Сфера використання – усне повсякденне спілкування в побуті, у сім'ї, на виробництві. Основне призначення – бути засобом впливу й невимушеного спілкування, жвавого обміну думками, судженнями, оцінками, почуттями, з'ясування виробничих і побутових стосунків.

Застосування таких виразів, які розглядаються в даній статті, притаманне здебільшого лише розмовному стилю, це стосується як до фразеологізмів, які містять в собі порівняння, так і до приказок, прислів'їв. Дуже часто вони вживаються як дуже корисний інструмент для вираження того, що на нашу думку, втілює саме те, притаманне людині: юмор і постійне прагнення до створення чогось нового. Це той стиль, який буває гумористичним елементом, тісно пов'язаним з експресивністю, метафоричним значенням, іронією, гіперболою, фамільярністю, емоційністю. Це стиль, який не має жодної соціо-культурної межі. Розмовний стиль в тому плані, що ми розглядаємо, тобто з точки зору компаративної фразеології, можна охарактеризувати, виходячи з двох критеріїв: розподіл у залежності від соціальних груп та діахронічний розподіл. Таким чином, розмовний стиль охоплює:

– аргю, тобто, форма, якою користуються представники певних соціальних груп, частіше за все, маргінальних, групове аргю, професійний жаргон, який існує серед вуличних співаків, акторів театру; аргю соціальних груп, серед студентів, торговців, а також, загальноновживаний аргю, тобто, міський сленг, тут йдеться про той варіант мови, на якому розмовляє населення великих міст. Такий варіант аргю не залежить, на думку Санмартін Саес, від характеристик мовника – статі, віку, соціального статусу, професії, соціокультурної групи [5, с. 7–8]. Це той стиль мовлення, який виникає під час комунікативної ситуації, яка передбачає певну близькість між співрозмовниками, або, коли підтримується повсякденна розмова. Навпаки, якщо йдеться про спеціальні речі, характерні для тої чи іншої групи людей, для решти поза межами цієї групи слухачів вони будуть незрозумілими. Незважаючи на те, що загальний варіант аргю, як вже було сказано, не залежить від соціокультурних характеристик, стає зрозумілим, що вживання аргю витікає з географічного походження мовника, з його професійної приналежності, соціокультурного рівня та віку. Так, знов посилаючись на автора словника аргю, Санмартін Саес, «двадцятирічний юнак, студент мадридського університету, буде розмовляти інакше, ніж севільська п'ятидесятирічна жінка без освіти» [4, с. 8].

– народне вживання, характерне для прошарків населення сільських місцевостей, або суто сільське вживання, яке є типовим для назви таких речей, які існують тільки в тій чи іншій місцевості та відповідають виключно реаліям окремої зони.

– розмовний стиль, який вживає архаїзми або застарілі форми. Оскільки мова постійно розвивається і тяжіє до створення нових виразів, які відображують стрімко мінливу реальність, багато виразів, плідно вживаних декілька років тому, майже не вживаються у сучасному мовленні, або вживаються представниками певних шарів населення, людьми похилого віку, для яких події, які

викликали появу того чи іншого фразеологізма, були зрозумілими та природними. Так, є фразеологізми, які містять порівняння з вже не існуючими у сучасності професіями: «*fumar como un carretero*» = «палити, як биндюжник»; або, інколи йдеться про події, пов'язані з релігійними обрядами: «*acabar como el rosario de la aurora*» (досл.: «закінчитися, як нічна молитва зі зверненням до Матері Божої», тобто «не закінчитися нічим, розійтися, не прийнявши ніякого рішення»); порівняння з речами, які вже не вживаються, або вже не існують взагалі: «*más feo que un sombrero de jipijara*» (досл.: «огидніше, ніж шляпа з рослинного волокна»); фразеологічні звороти, де згадуються персонажі, відомі у свій час, але про існування яких вже ніхто не пам'ятає: «*hablar más que Castelar en el Congreso*» (досл.: «розмовляти більш, ніж Кастелар у Конгресі»).

– розмовний сучасний стиль, це щойно виникнені вислови, в яких найчастіше з'являються неологізми, створені як реакція на необхідність дати назву новому явищу, події, речі, якості: «*estar más soba(d)o que la barrandilla del metro*» (досл.: «бути більш заялуженим, ніж більше метро»); вони виникають у порівнянні з назвами відомих сучасних фільмів, серіалів, бестселлерів, напр.: «*estar más aburrido que Titanic*» (досл.: «бути більш набридлим, ніж «Титанік»); в них часто згадуються відомі реальні персонажі, напр.: «*estirarse menos que Epi y Blas en una cama de belcro*» (досл.: «розлягтися на ліжку з піни, як Епі і Блаз (відомі персонажі з гумористичної телепрограми «Сезам», яку дивляться у латиноамериканських країнах»), вираз має значення «майже не рухатися».

Більшість сучасних фразеологізмів, які містять порівняння, є спільними для носіїв мови, тобто загальнозрозумілими для мешканців, як Іспанії, так і латиноамериканських країн. Французький дослідник Рене Жоржен у статті «Секрети стилю» зазначає, що порівняння взагалі існує як найдавніший і найяскравіший спосіб висловлення думки, а також, що цей спосіб є спільним і зрозумілим для співрозмовників [1, с. 31–32]. Серед дослідників іспанської фразеології існує термін «паніспанський». Наприклад, вислів «*tener más cojones que un toro*» («видавати себе за найрозумнішого») вживається і є зрозумілим для кожного в усьому іспанському світі. Деякі залишаються відомими і зрозумілими на всій іспаномовній території, незважаючи на те, що виникли і є характерними у якомусь окремому місці, наприклад, наступний вираз «*ser mas agarrado que un chotis*» означає «бути більш захоплюючим, ніж чотіс» (таку назву має мадридська мазурка).

Фразеологічні порівняння мають певну структуру:

– частина, яка порівнюється (comparandum): суб'єкт або явище, обумовлене текстом, передане шляхом порівняння;

– зв'язуючий елемент, тобто дієслово допоміжне (*ser, estar*) або специфічне (*beber, comer*);

– компаративна основа (comparatum), спільна для перших двох елементів, найчастіше буває виражена прикметником або іменником, напр.: «*tener menos seso que un mosquito*» (досл.: «мати менше мозгів, ніж у комара»);

– формальний символ фразеологічного порівняння, який виражає відношення між елементами

тами порівняння. В іспанській це *más o menos* (більше – менше), інколи *antes que* (раніше, ніж): «antes que me coman los gusanos» (досл.: «раніше, ніж мене хробак з'їсть») або *como si* (якби): «corre como si le hubieran puesto un cohete» (досл.: «біжить, якби йому ракету вставили»);

– порівняльна частина, тобто то, з чим порівнюється перший елемент. Суб'єкт змінюється у залежності від контексту, хоча дотримується загальних законів функціональної позиції цього елемента у порівнянні: обов'язково її повинен займати певний учасник. Наприклад, фразеологізм «*mandar más que Franco*» (досл. «командувати більше, ніж Франко») вимагає присутності агента дії, людини або колектива: «*Pepe manda más que Franco*» (досл. «Пепа командує більше, ніж Франко»).

Якщо компаративна база відсутня, межі між нею і зв'язуючим елементом втрачаються: «*estar como un pito del sereno*» = «**нуль без палички, пусте місце**». Інколи в констrukції *más que* зникає останній елемент порівняння – порівняльна частина, фраза залишається без закінчення, що відбудовується за рахунок вимови з підвищенням інтонації, напр.: «*Ave María, qué chico más feo...*» (досл. «Мати Божия, яке страховисько...») [3, с. 180].

Порівняльна частина є ядром фразеологічного порівняння, вона актуалізує й тлумачить суб'єкт і може бути виражена іменником, який означає сутність, людину («*estar más tonto que los hermanos Calatrava*»/досл.: «бути дурнішим, ніж брати Калатрава»), цікаво, що брати Калатрава дійсно існували та були не дуже вдалимими гумористами, відомими у 80-х роках; тварину, будь-яку істоту, реальну або вигадану («*ser más tonto que Abundio, que vendió el coche para comprar gasolina*»/досл.: «бути дурнішим, ніж Абундіо, який продав машину, щоб купити бензину»), кажуть, що Абундіо дійсно проживав у Кордові в 16-17 столітті та прославився тим, що намагався поливати свій город дуже невеликою кількістю рідини; предмет («*estar como una regadera*» = «бути мокрим, як хлющ»), дію, стан («*hace un frío que corta*» = «мороз тріщить»).

Джерелом фразеологічних порівнянь можуть бути будь-які аспекти оточення: повсякдення («*ser más gordo que un lechón*»/досл.: «бути товстішим за поросся»), «*estar como un acocil*» = «**почервоніти, як рак**»), персонажі реальні та фіктивні («*ser más viejo que Maricastaña*»/досл.: «бути старішим за Марікастанью»), мається на увазі стійке словосполучення «*los tiempos de Maricastaña*» = «за царя Гороха»; мистецтво, спорт («*estar más aburrido que un domingo sin futbol*»/досл.: «бути більш нудним, ніж неділя без футболу»), назви літературних творів («*ser más pesado que el Quijote*»/досл.: «бути більш незграбним, ніж Дон Кіхот»), топоніми («*como de aquí a Buenos Aires*» досл.: «як звідси до Буенос-Айреса»).

З точки зору граматичних категорій порівняльні фразеологізми можна розподілити на вербальні та ад'єктивальні. Крім того, треба звернути увагу на те, що елемент порівняльного фразеологізма, який означає те, що порівнюється (*comparandum*), інколи може бути відсутнім.

Дієслово+символ фразеологічного порівняння (*más/que; como; menos/que* + іменник. У свою чергу вони розділяються за вживанням або невживанням того чи іншого артикля, або присутності прийменника у порівнянні:

1. іменник з означеним або неозначеним артиклем, напр.: «*estar como un cencerro*» («бути, як дзвіночок»); «*caer como una exhalación*» = «звалитися, як сніг на голову», «*pasar como una exhalación*» = «пронести, як метеор», «*duerme como un estuco*» = «спить, як бревно», «*ponerse como un camarón*» = «почервоніти, як рак», «*conocer como a sus manos*» = «знати, як свої п'ять пальців», «*como las manos de un gallego*» = «руки-крюки», «*comer como un marrano*» = «жрать, як свинья».

2. іменник без артикля, напр.: «*quedarse como Dios*» = «бути, як Бог»; «*andar como guacha*» = «бути самотнім», «*estar como bola*» («бути зовсім сп'янілим»).

3. іменник, детермінований яким-небудь означенням, напр.: «*estirarse menos que un chicle de madera*» (досл.: «розтягуватися менше, ніж жувальна гумка з дерева»), «*estar como una estatua de bronce*» («бути, як бронзова статуя»), «*como un gato en enero*» = «як мартовський кіт» «*calarse como una gatita mansa*» (досл.: «уникнути, як кішка»), «*chilla como garrucha del pozo*» = «скрипить, як немазане колесо».

Дієслово+*como/que*+іменник+речення: «*ser como el capitán Araña que embarcó a los demás y él se quedó en la tierra*» (досл.: «бути, як капітан Аранья, що посадив усіх на корабль, а сам залишився на березі»), «*es como el samuro: come de todos y de él ninguno*» («живе за чужий рахунок»), «*ser como una campana de Inquisición que nunca daba a tiempo*» = «говорити завжди недоречно» (досл.: «бути, як інквізиторський колокол, який завжди дзвонив невчасно»), «*no se le ocurre como ni al que asó la manteca con el dedo*» = «бред сивой кобылы», «*como los mates sirvo si me abren la boca*» = «як аукнется, так і откликнется», «*como la muerte que no respeta a nadie*» = «отца родного не пожалееет» (досл.: «як смерть, яка не поважає нікого»), «*trabajar como negro del sermón que sacaba la cabeza caliente y los pies fríos*» = «мартышкин труд» (досл.: «працювати, як негр на плантації, який від цього мав гарячу голову і холодні ноги»).

Дієслово+іменник+*más/que*+іменник: «*tener más hambre que un león en la huerta*» (досл.: «бути більш зголоднілим, ніж лев на городі»), «*más es la bulla que la cabulla*» = «багато шуму з нічого».

Дієслово+*como si*+ іменник, напр.: «*tener hambre como si fuera un maestro de la escuela*» (досл.: «бути більш зголоднілим, ніж шкільний вчитель»), «*como si le llevaran con la mano*» = «як по мановенню волшебной палочки».

Дієслово+*como*+прикметник (дієприкметник), напр.: «*es como caído de las nubes*» = «як з неба упав», «*ponerse como nuevo*» = «стати, як новий», «*poner como nuevo*» (досл.: «зробити, як новий») = «не залишити живого місця» = «разделать под орех».

Дієслово+*más/que*+інфінітив, напр.: «*no tener más parices que hacerlo*» = «не мати іншого виходу, як зробити щось».

Прикметник+*como/más/que*+іменник, наприклад: «*más manso que la gata vieja*» (досл.: «більш пасивний, ніж стара кішка»), «*bonito como una estrella*» = «який, як зірка», «*como caña de pescar*» = «худий, як палка», «*más remendado que capa de un pobre*» = «como capa de San Martín» =

«**дірка на дірці**», «*más feo que un voto a Dios*» = «*es más fea que un guaral*» = «**огидніше, ніж смертний гріх**», «*más laborioso que un gusano*» (досл.: «більш працювитель, ніж хробак») = «роботячий», «*más rico que un marqués*» (досл.: «багатіший, ніж маркиз») = «**у него денег куры не клюют**», «*más claro que el mate de los pobres*» (досл.: «рідкіший, ніж мате бідняка») = «**брандахлыст**», «*más largo que una noche de invierno*» (досл.: «довгіший, ніж ніч взимку») = «**конца не видно**», «*más antiguo que Matusalén*» = «**стар, как Мафусаил**», «*oscuro como la noche de truenos*» (досл.: «темніший, ніж громова ніч») = «**хоть глаз выколи**».

Прикметник+como/que+інфінітив, напр.: «*como cerrar y abrir los ojos*» (досл.: «як закрити й відкрити очі») = «**во мгновение ока**».

Прикметник+como+іменник+речення, напр.: «*como él que asó la manteca*» (досл.: «як той, спалив олію») = «**глуп, как пробка**».

Прикметник+más/que+речення: «*ser más corto que las mangas de un chaleco*» (досл.: бути коротшим, ніж рукава куртки») = «**бути не дуже розумним**», «*ser más lento que el caballo del malo*» (досл.: «бути повільнішим, ніж кляча у нещасті») = «**гальмувати**».

Висновки з даного дослідження. Компаративні фразеологізми створюються згідно з певними синтаксичними моделями і не втрачають фразеологічного характеру. Проблеми перекладу сталих виразів, самобутніх специфічних виразів лінгвістичної спільноти приховані в їх походженні, яке уходить своїм корінням в історію, культуру, літературу і народний фольклор і становить невід'ємну частину народної мудрості, тому перекладач, який вдається до перекладу повинен мати відповідні знання з історії та культури Іспанії та іспаномовних країн, а також володіти граматичними категоріями, що використовуються для структурної будови фразеологізмів.

Список літератури:

1. Geogin René. Les secret du style. Paris: Les Editions Sociales Francaises, 1961.
2. Leontaridi Eleni. "Las unidades fraseológicas en español: su enseñanza y adquisición en la clase de ELE". Jornadas de formación del profesorado de la enseñanza de L2 y literatura española contemporanea. Universidad de Sofia "San Clemente de Ojrid": Editorial Universitaria, 2008.
3. Ruiz Leonor. La fraseología del español coloquial. Barcelona: Ariel Practicum, 1998.
4. Sanmartín Julia. Diccionario de argot. Madrid: Espasa-Calpe. 1998.
5. Vígara Ana. ¿"Advertir que" o "advertir de que"? Pre-texto y realización del sentido en el español coloquial. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 2010.
6. Испанско-русский словарь современного сленга и ненормативной лексики. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2008.
7. Левитинова Эрнестина. Испанско-русский фразеологический словарь. М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей. 1983.
8. Фирсова Нина. Испанско-русский словарь. Латинская Америка. Москва: Наука. 1998.

Воехевич А.И.

Черноморский национальный университет
имени Петра Могилы

КОМПАРАТИВНЫЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ ИСПАНОГОВОРЯЩИХ СТРАН В ПЕРЕВОДЧЕСКОМ АСПЕКТЕ

Аннотация

В статье Воехевич А.И. «Компаративные фразеологизмы испаноговорящих стран в переводческом аспекте» исследуются способы образования компаративных фразеологизмов в современном испанском языке, а также лексико-стилистические особенности их перевода, указаны имена лингвистов из испаноговорящих стран, а также украинских и русских лингвистов, которые изучали данное лингвистическое явление. Автор указывает на трудности, которые могут возникнуть при переводе компаративных фразеологизмов: неясность происхождения, отсутствие мотивации и причин возникновения устойчивых словосочетаний, содержащих сравнение. В статье идет речь об отсутствии единства между лингвистами разных стран в плане терминологии, упоминаются различные критерии, детально рассматриваются стили речи, в которых употребляются данные фразеологические единицы, дается объяснение термина «паниспанский» в отношении фразеологизмов. Статья охватывает вопрос структуры компаративных фразеологизмов, детально рассматриваются элементы их построения, раскрывается тема разветвления на вербальные и адъективальные фразеологизмы, указаны источники фразеологических сравнений, дается большое число примеров, широко используемых в современном языке Испании и Латинской Америки. С целью оказания помощи переводчикам даются способы и варианты перевода и поиска эквивалентов в родном языке.

Ключевые слова: фразеологизм, сравнение, идиома, элемент, оборот, мотивация, эквивалент, перевод.

Voyehhevych A.I.

Petro Mohyla Black Sea National University

COMPARATIVE PHRASEOLOGISMS OF SPANISH-SPEAKING COUNTRIES IN THE TRANSLATION ASPECT

Summary

A. Voyekhevych's article "Comparative Phraseologisms of Spanish-speaking Countries in the Translation Aspect", investigates ways of the formation of modern comparative phraseology in Spanish and lexical-stylistic features of the translation, gives a list of scientists- linguists from Spanish-speaking countries and Ukrainian and Russian researchers of this linguistic phenomena. The author points out the difficulties that arise when translating comparative phraseology: opacity origin comparative phraseology, in some cases, lack of motivation and causes of appearance of constant expressions. The article refers to the absence of unity in terms of terminology between linguists who study these phenomena and the use of idioms in conversational style, discussed in the article in terms of comparative phraseology, taking into account different criteria of distribution; details the style of language, using comparative expression. This investigation gives the interpretation of the term "panspanish" about comparative phraseology. The article covered the problem of the structure of comparative phraseology of their structure; idiomatic comparisons indicate sources, and provides plenty of examples, which are widely used in modern language of Spain and Latin America. In this study revealed comparative phraseology topic branch on verbal and adjective terms of grammatical categories, details the elements in which there is comparative structure phraseology indicate cases of lack of a comparative components. In order to help in the translation work provided ways and translations comparative phraseology, and a large number of examples of translated and finding equivalents in Ukrainian and Russian.

Keywords: phraseological unit, comparison, idiom, element, turnover, motivation, equivalent translation.